Vilnius University Press

Contents lists available at Vilnius University Press

Sociologija. Mintis ir veiksmas
2025, Nr. 1 (56), pp. I–IV

ISSN 1392-3358 eISSN 2335-8890
DOI: https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2025.56.5

Komunikacija, informacija ir komunikacinė sanglauda (à la Française (?))

Zenonas Norkus

Vilniaus universitetas / Vilnius University
zenonas.norkus@fsf.vu.lt
https://orcid.org/0000-0001-6364-0716
https://ror.org/03nadee84

Santrauka. Knygos recenzija: Bielinis, Lauras. 2025. *Kintanti informacinės visuomenės komunikacija (Komunikacinės sanglaudos problema)*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2025. 96 p. ISBN 978-5-420-01894-1

Communication, Information and Communicative Cohesion (à la Française (?))

Abstract. Review of Lauras Bielinis book: *Kintanti informacinės visuomenės komunikacija (Komunikacinės sanglaudos problema*) [*The Changing Communication of an Information Society (The Problem of Communicational Cohesion)*]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2025. 96 p. ISBN 978-5-420-01894-1

Lauras Bielinis yra mažai kam Lietuvoje nežinomas asmuo. Tačiau absoliuti dauguma šio žurnalo skaitytojų (ir ne tik) jį žino tik kaip televizijos žvaigždę, atliekančią politikos apžvalgininko vaidmenį, o jis pats tik dėl jam žinomų priežasčių nedalyvauja kasmetinėse Lietuvos sociologų draugijos konferencijose (nors turi ką pasakyti). Todėl pranešiu, kad tai Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos fakulteto profesorius, žurnalų *Politologija* (1995–2006) ir *Agora* (2012–2016) steigėjas ir redaktorius. Pasidarbavęs kaip Lietuvos Respublikos Prezidento patarėjas, Vidaus politikos bei politikos analizės grupės vadovas (2006–2009), L. Bielinis užsitikrino sau vietą ne tik Lietuvos mokslo istorijoje.

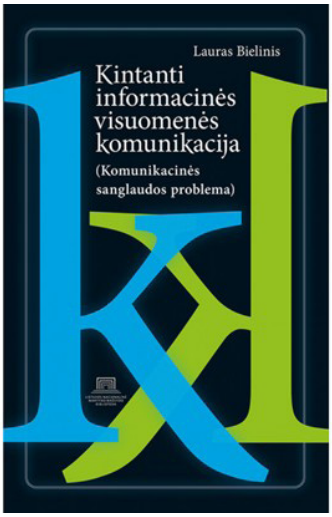

Received: 08/07/2026. **Accepted:** 15/08/2026.
Copyright © 2025 Zenonas Norkus. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Į ją jis taip pat pateko – kaip produktyvus autorius. Tarp L. Bielinio knygų – tai *Rinkiminių technologijų įvadas* (2000), *Prezidento rinkimų anatomija* (2003), *Politika kaip komunikacinis žaidimas* (sud., 2004), *Valdžia, visuomenė ir žiniasklaida* (2006), *Naujos politinio veikimo formos Lietuvoje* (sud., 2010). Po jų išėjo dilogija *Prezidentė* (2011), *Prezidentė. Antra knyga* (2013). Kalbama, žinoma, apie Dalią Grybauskaitę, o dilogijoje kritiškai (bet drauge ir akademiškai) nagrinėjamas jos viešosios komunikacijos stilius.

Po kelerių metų įvyko „teorinis" posūkis. Šio judesio pradžią paženklino knyga *Kairieji jaunahėgelininkai: tarp romantizmo ir diktatūros* (2017), *Hibridinė komunikacija politikoje* (2019). Recenzijoje aptariama knyga *Kintanti informacinės visuomenės komunikacija (Komunikacinės sanglaudos problema)* (2025) priklauso šiai antrajai autoriaus kūrybinės trajektorijos daliai. Tai tikras socialinės teorijos etiudas ir būtent todėl recenzentas prisiėmė misiją atkreipti į šią originalią knygą Lietuvos sociologų bendruomenės dėmesį.

Pagreičio visuomenėje laiko stoka didėja su pačiu didžiausiu pagreičiu, o pats didžiausias yra laiko stokos knygų skaitymui didėjimo pagreitis. Todėl daugiausia vietos skirsiu glaustai knygos turinio apžvalgai, kad paskui jau pats skaitytojas nuspręstų, ar verta ją įsigyti.

Taigi knyga prasideda įvadu, kuris nustebina skaitytoją provokuojančiu Dominique'o Woltono epigrafu (*Ce qui est finalement recherché dans la communication, c'est l'amour* – „Tai, ko galų gale siekiama komunikacijoje, yra meilė") ir nužymi studijos tikslą – parodyti, kaip kinta komunikacijos samprata informacinės visuomenės sąlygomis ir ko reikia, kad informacinė visuomenė taptų komunikacinė.

Toliau eina pirmas skyrius „Informacija ir informavimo procesų problema", kur atliekama kruopšti konceptualinė analizė, atskiriant informacijos ir komunikacijos sąvokas. Remiamasi Claude'o Shannono informacijos teorija, Norberto Wienerio kibernetika, Klauso Krippendorffo komunikacijos ontologija bei Jameso Gleicko informacijos istorija. Antras skyrius „Komunikacija ir politika – Dominique'o Woltono požiūris" visas skirtas ką tik cituoto epigrafo autoriaus, kuris, panašu, yra ir pats didžiausias Lauro Bielinio autoritetas (pranc. *maître à penser*) koncepcijos išdėstymui. Dėmesio centre – du šio teoretiko tekstai, iš kurių vienas paskelbtas 1995 (Wolton 1995), o kitas – beveik po dvidešimties metų (Wolton 2017). Abu skirti politinės komunikacijos prieštaravimų, kuriuos prancūzų teoretikas abiejuose tekstuose atskleidžia formuluodamas po 10 tezių, analizei. Lygindamas šias tezes, L. Bielinis parodo politinės komunikacijos lauko transformacijas per du dešimtmečius.

Trečias skyrius „Triukšmas, tyla ir perteklinė informacija" į save dėmesį atkreipia ne vien įtaigiu pavadinimu. Knygoje jis vienas iš originaliausių. Triukšmo kaip komunikacinio fenomeno analizė – ne vien kaip techninio trikdžio klasikinio Shannono–Weaverio modelio prasme, bet ir kaip socialinio nesusikalbėjimo simptomo – yra vertingas teorinis indėlis. Autorius atmeta griežtai neigiamą perteklinės informacijos vertinimą, teigdamas, kad ji gali atlikti svarbų vaidmenį kuriant kontekstą ir užtikrinant adekvatų supratimą. Kita vertus, įtaigiai plėtojama mintis apie tai, kaip triukšmas virsta tylos hierarchija:

> Ima formuotis triukšmų hierarchijos, kurios reiškia ne tiek konkrečios komunikacijos tarp siuntėjų ir gavėjų sistemą, kiek bandymus įtvirtinti savo siunčiamų signalų dominavimą pasitelkiant jų siuntimo intensyvumą, sklaidos diapazoną, garsumą ir pan. Deja, tokia komunikacinė (jei tai galima pavadinti komunikacija) tvarka iš esmės triukšmą paverčia tylos ir nesusikalbėjimo hierarchija. (Bielinis 2025; 44–45)

Palyginti su trečiuoju skyriumi, kiek blankiau atrodo ketvirtasis – „Estetiniai informavimo aspektai“. Nors jame netrūksta įdomių pastebėjimų, ten dėstomi dalykai buvo žinomi jau antikinių retorikos traktatų autoriams – tik jų medijinė aplinka buvo skurdesnė. Atsikvėpęs ties grožio vertybėmis, penktame skyriuje „Rizomatinis ir hierarchinis informacinių ir komunikacinių procesų suvokimas“ autorius vėl kopia į filosofines aukštumas. G. Deleuze'o ir F. Guattari rizominis modelis čia naudojamas kaip kritinis kontrastas hierarchinei komunikacinei tvarkai pagrįsti. Nors retas sociologinių tekstų skaitytojas su šia sąvoka dar nėra susidūręs, dėl viso pikto paaiškinsiu, kad šis terminas yra kilęs iš botanikos, kur rizoma reiškia daugiamečių žolių šakniastiebį (požeminį stiebą), kuris neturi pagrindinės šaknies ir auga per mazgų tinklą. Čia rizoma yra medžio, kur yra vienas kamienas ir viršūnė, antipodas. G. Deleuze'as ir F. Guattari išpopuliarino žodį „rizoma“, suteikdami jam bendrą struktūros, kurioje nėra aiškaus centro ar viršūnės ir kur bet kuris taškas gali jungtis su kitu, reikšmę. Geriausias pavyzdys yra internetas, kur nėra vieno pagrindinio kompiuterio ar valdovo, o išjungus pavienę (ar net kas antrą) svetainę internetas toliau veikia.

L. Bielinis drąsiai teigia, kad rizoma kaip antihierarchinė struktūra yra chaoso taisyklė, vedanti į komunikacinę degradaciją. Autorius įžvalgiai pastebi, kad net ir ten, kur deklaruojami rizomatiniai (tinkliniai) santykiai, išlieka naujos, dažnai nematomos hierarchijos (pvz., „influencerių“, algoritmų), kurios formuoja komunikacinę tvarką. Tiesa, kartais kiek slydinėjama ant ribos, kuri skiria teiginius apie faktus („hierarchijos neįmanoma išvengti, nes ir esant visiškai lygybei, vieni yra lygesni už kitus“) ir vertinimus („hierarchija yra geriau už rizomą“). Patikslinsiu, kad abu teiginiai skliausteliuose pateikiami kaip iliustracijos ir priklauso recenzentui, o ne autoriui.

Šeštas skyrius „Komunikacinė vienatvė informaciniame miške“ yra emociškai giliausias ir socialiai aktualiausias. Komunikacinės vienatvės reiškinys – kai individas informaciškai prisotintas, tačiau komunikaciškai apleistas – yra itin taikliai diagnozuotas šiuolaikinis patologinis fenomenas. Martino Buberio dialogo principo (Aš ir Tu) panaudojimas šiame kontekste yra stilistiškai elegantiškas ir teoriškai produktyvus. Skyriui trūksta sociologinių ir psichologinių tyrimų palaikymo. Yra gausybė socialinės izoliacijos, skaitmeninės atskirties ir ekraninės vienatvės koreliacijų tyrimų (pvz., Twenge and Campbell 2013; Turkle 1997; 2009; 2016), kurie suteiktų šioms teorinėms įžvalgoms tvirtesnį empirinį pagrindą.

Paskutinis, septintas, skyrius „Komunikacinės sanglaudos kontūrai“ yra knygos pabaigos taškas ir sintezė. Komunikacinės sanglaudos (angl. *cohesion*) sąvoka, plėtojama kaip D. Woltono pozicijos kūrybinga transpozicija, yra pagrindinis L. Bielinio teorinis indėlis. Mintis, kad komunikacija yra „bendrabūvio konstravimas“, o ne vien informacijos perdavimas, ir kad komunikacinė sanglauda yra esminis socialinio ryšio elementas, yra stipri ir originaliai

artikuliuota pozicija, nors, žvelgiant į ją sociologo akimis, vėl kliūva, kad ji nėra pakankamai operacionalizuota: kaip ją matavimo būdu atskirti nuo paprastos socialinės sanglaudos? Kokie yra empiriniai jos indikatoriai?

Visai gali būti, kad abu išsakytus priekaištus autorius atmestų tuo pagrindu, kad jis savo knygą supranta kaip indėlį į vien tik „aukštąją" prancūziško stiliaus „antipozityvistinę" socialinę teoriją, kuriai anglosaksiškas susirūpinimas matavimu, indikatoriais, indeksais, jų validumu ir patikimumu yra svetimas. Vis dėlto tenka šiek tiek paapgailestauti, kad šalia prancūzakalbės socialinės tradicijos autoritetų tiek mažai vietos liko vokiškiesiems gigantams Niklasui Luhmannui ir Jürgenui Habermasui. Autorius žino apie jų egzistavimą – J. Habermasui skirta net visa pastraipa (Bielinis 2025; 80), o vieno N. Luhmanno veikalo prancūziškas vertimas (Luhmann 2013) įtrauktas į literatūros sąrašą.

Tačiau, žiūrint iš sociologinės varpinės, to tikrai yra per mažai, atsižvelgiant į abiejų autorių pastangas padaryti komunikaciją pamatine sociologinės teorijos sąvoka: J. Habermasas tai daro labiau vėberišku būdu (iš veiksmo logikos perspektyvos), pakeisdamas socialinio veiksmo kategoriją komunikaciniu veiksmu, o N. Luhmannas – iš socialinių sistemų teorijos perspektyvos, komunikaciją suprasdamas kaip elementarų socialinės sistemos funkcionavimo įvykį. Galima net teigti, kad visa informacijos ir komunikacijos skirties problematika, kuri yra aptariamos knygos dėmesio centre, jau anticipuota J. Habermaso ir N. Luhmanno diskusijoje, kuri vos ne tris dešimtmečius (1960–1990 m.) buvo vokiškosios sociologijos avanscenoje. Šioje diskusijoje J. Habermasas tą skirtį gilino ir ryškino, o N. Luhmanas darė atvirkščiai.

Lauro Bielinio *Kintanti informacinės visuomenės komunikacija* yra drąsi, stimuliuojanti ir stilistiškai išlavinta studija, praturtinanti lietuviškąją komunikologiją originalia teorine pozicija. Ji nėra tobula – kai kurie skyriai yra labiau filosofiniai eskizai nei baigti teoriniai argumentai, empirinis pagrindas yra silpnokas, o kai kurie svarbūs autoriai liko deramai neaptarti. Tačiau knyga yra tikrai svarbi dėl dviejų dalykų: pirma, ji drąsiai kelia klausimą, kurio akademinėje erdvėje vengiama – ar mes tikrai komunikuojame, ar tik keičiamės informacija, manydami, kad tai yra tas pats? Antra, komunikacinės sanglaudos sąvoka yra tikras lietuviškos komunikologijos indėlis į platesnį europinį diskursą.

Literatūra

Luhmann, Niklas. 2013. *La réalité des médias de masse*. Paris: Diaphanes.

Turkle, Sherry. 1997. *Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet*. New York: Touchstone.

Turkle, Sherry. 2009. *Simulation and Its Discontents*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Turkle, Sherry. 2016. *Reclaiming Conversation: The Power of Talk in a Digital Age*. New York: Penguin.

Twenge, Jean M.; Campbell, W. Keith. 2013. *Narcissism Epidemics. Living in the Age of Entitlement*. New York: Atria.

Wolton, Dominique. 1995. „Les contradictions de la communication politique", *Hermès, La Revue* 17–18 (3): 107–124. https://doi.org/10.4267/2042/15211

Wolton, Dominique. 2017. „Dix chantiers pour aider à penser l'incommunication en Europe", *Hermès, La Revue* 77 (1): 243–247. https://doi.org/10.3917/herm.077.0243